

Pääkirjoitus

Ekonomistien oma ongelma

Ekonomistit tuntuvat vähän uupuneen työttömyysongelman edessä. Viime aikoina on tullut vain harvoja uusia ajatuksia asiasta. En kuitenkaan usko, että ekonomistien jo esittämät ratkaisut olisivat riittäviä, kun otetaan huomioon ongelman mittasuhteet.

Työttömyysaste, kun mukaan lasketaan työvoimapolitiittisten toimien piirissä olevat ja työttömyyseläkeläiset, on nyt noin 24 %. Työttömyyden kansantaloudelliset kustannukset ovat menetettynä BKT:na mitattuna karkeasti ottaen 100 miljardin markan luokkaa vuodessa. Työttömyyden inhimillisiä kustannuksia on vaikea mitata, mutta tuskin erehdyn paljon jos sanon, että nykyinen suurtyöttömyys on pahin Suomea kohdannut onnettomuus 50 vuoteen.

Monet pitävät mm. poliitikkojen kykenemättömyyttä päätöksien ja ammattiyhdistysliikkeen jarrutusta tärkeänä syynä työttömyyteen. Mielestäni kyse on kuitenkin enemmän siitä, etteivät ekonomistitkaan oikein tiedä, mitä pitäisi tehdä tai sitten he eivät pidä tarvittavia muutoksia poliittisesti mahdollisina. Jos ekonomistit ovat neuvottomia tai hiljaa, niin ei ole ihme etteivät poliitikotkaan osaa tehdä päätöksiä.

Ekonomistit tuntuvat olevan pitkälti yhtä mieltä työttömyysongelman juurista. 80-luvun lopun kuplan puhkeamisen myötä kysyntä, tuo-

tanto ja työllisyys romahtivat. Kierrettä syvensi itäviennin lopahtaminen. Ekonomistit näyttävät olevan varsin samaa mieltä myös siitä, että työttömyys on nyt paljolti rakenteellinen ongelma. Mutta ekonomistien keskustelu rakenteellisen työttömyyden alentamisen vaihtoehdoista on ollut vähäistä.

Ekonomistien puolustukseksi täytyy todeta, että talouspolitiikan vaihtoehdot olivat pitkään vähissä. Tärkeintä oli ensin palauttaa talouskasvun edellytykset; saada vaihtotase kuntoon ja korot alas. Voi tietysti spekuloida, olisiko valtio voinut velkaantua laman aikana enemmän. Järkevän velanoton rajoja on kuitenkin mahdoton määritellä. Itse pidän hyvänä, ettei menty kepillä kokeilemaan jään kestävyyttä yhtään pitemmälle. Ruotsi otti Suomea suuremman velkaryypyn laman aikana. Mutta olisivatko kansainväliset sijoittajat suoneet Suomelle yhtä isoa ryyppyä? Sijoittajille Suomi oli epävakaan Venäjän naapurissa sijaitseva teollisuudeltaan yksipuolinen pieni maa. Rahapolitiikassa ei puolestaan ollut liikkumavaraa niin kauan kuin markka heikkeni. Kaiken kaikkiaan Suomen talouspolitiikan pelivara oli laman aikana hyvin pieni.

Kun kasvu on nyt saatu vahvalle pohjalle, talouspolitiikan vapausasteet ovat kasvaneet. Ekonomisteilla ei kuitenkaan tunnu olevan sel-

vää näkemystä niistä rakenteellista toimista, joilla työttömyys esimerkiksi puolittuisi viidessä vuodessa. Toisaalta juuri ekonomistin on vaikea hyväksyä vallitsevan suuruista epätasapainoa jotenkin annettuna asiana, johon ei usean vuoden aikanakaan pystytä juuri vaikuttamaan. Oma epäilykseni on, ettei meillä ole vielääkään riittävän hyvää kuvaa siitä, mitä Suomen kansantaloudessa on 90-luvulla tapahtunut.

Suomen suljettu sektori siirtyi kilpailuoloihin lyhyessä ajassa. Kilpailun kiristyminen näkyi monilla aloilla jopa tuottajahintojen laskuna. Suljetun sektorin palkat eivät sopeutuneet hintojen laskuun, vaan reaali-palkat jatkoivat nousuaan. Rajoitetun kilpailun sallimat korkeat hinnat olivat merkinneet suuria voittoja ja hyviä palkkoja. On ilmeistä, että esim. kaupan, ravitsemus-, ja rahoitusalan vähäinen kilpailu oli pitänyt yllä myös tehottomuutta ja ylimiehitystä. Kun kotimarkkinasektorin yritykset ovat nyt enemmän tai vähemmän täyden kilpailun piirissä, ei enää ole tilaa sen enempää monopolipalkoille kuin tehottomuudellekaan. Jotta suljetun sektorin työllisyys palautuisi ennalleen, sen reaali-palkkojen olisi laskettava.

Miksi reaali-palkat eivät sitten sopeudu niin että työmarkkinat tasapainottuisivat? Ensinnäkin nimellispalkat eivät yleensä jousta alaspäin. Sitä kuitenkin vaadittaisiin hyvin matalan inflaation oloissa. Toiseksi tasapainopalkkataso on monen työttömän kohdalla vain hieman korkeampi tai jopa alempi kuin mitä hän erilaisten etuuskien summana saa. Toisin sanoen esim. työpaikka, josta saa 3000 mk/kk ei ole monellekaan työttömälle kannattava. Työttömän ei kannata mennä tuhon työpaikkaan. Työstä kieltäytyminen ei tällöin siis johdu työn vieroksumisesta, vaan terveestä harkinnasta. Eikä heidän täydy kieltäytyäkään, sillä kukaan työnantaja ei edes viitsi tarjota töitä 3000

mk/kk palkalla.

Monien mielestä työn kannattavuus ei ole ongelman ydin vaan työpaikkojen puute. Heidän mukaansa työttömyys johtuu yrittäjyyden puutteesta. Yrittäjyyttä syntyy kuitenkin sinne, missä reaali-palkat ovat oikealla tasolla. Tästä hyvänä osoituksena on harmaa talous. Harmaassa taloudessa palvelut kukoistavat, koska palkat ovat siellä ehkä suunnilleen verokiilan verran pienemmät kuin virallisen talouden palkeluissa.

Kysymys kuuluu, miten voimme tehdä matalapalkkaiset työt kannattaviksi? Oma ehdotukseni on jatkaa sitä linjaa, joka tähtää työn kannattavuuden lisäämiseen. Tämä voi edellyttää erillisen matalapalkkaisten verohyvityksen käyttöönottoa. Tällainen tuki poikkeaa kansalaispalkasta siinä, että tuen saa vain työssä oleva. Se tarjoaa siten paremmat kannustimet työntekoon kuin kansalaispalkka ja se on valtiontalouden kannalta myös halvempi.

Tuntuva verotuki tai -vähennys matalapalkkaisille nostaisi kuitenkin ylempien tuloluokkien marginaaliveroasteita kun tuki tai vähennys poistuu tulojen kasvaessa. Tämän takia myös keski- ja hyvätuloisten verotusta olisi kevennettävä. Tosiasiasiassa meillä on myös keski- ja hyvätuloisten vero-ongelma. Korkeat rajaveroasteet jäykistävät työmarkkinoita, koska ne vähentävät työvoiman liikkuvuutta yritysten sisällä ja välillä.

Kun matala-, keski- ja hyvätuloisten verotusta kevennetään on kyseessä suuret summat. Miten tällainen veroremontti rahoitetaan? Mielestäni paras rahoituslähde on työikäisen väestön etuuskien vähentäminen, mikä samalla parantaisi työnteon suhteellista kannattavuutta. Työiässä olevien etuuksia lisättiin etenkin 1980-luvulla ilman kovin suurta huolta niiden kustannuksista ja vaikutuksista.

Työikäisen väestön etuudet olivat viime

vuonna 14 % suhteessa BKT:hen tai yli kolmannes suhteessa palkkasummaan. Se oli molempiin suhteutettuna ilmeisesti enemmän kuin missään muussa maassa. Tuo osuus oli maailman huippuluokkaa jo silloin kun työttömyys oli EU:n keskitasoa, joten muita maita korkeampi työttömyys ei selitä etuuskien kansainvälisesti korkeaa tasoa.

* * *

Työttömyys voi myönteisten suhdanteiden turvin lähiaikoina laskea jopa ennakoitua selvästi enemmän. Työttömyys on kuitenkin suurelta osin rakenteellista ja sen hoitamiseksi tarvitaan rakenteellisia uudistuksia.

Isot rakenteelliset uudistukset aiheuttavat

epävarmuutta, joka voi vähentää kasvua ja työllisyyttä. Talouskasvu on kuitenkin nyt vahvalla pohjalla. Lisäksi epävarmuutta pitää yllä juuri epäusko työttömyyden laskun suhteen. Työnteon kannattavuutta parantavat uudistukset voivat siten jopa vähentää epävarmuutta.

Vaihtoehtona uudistuksille on mitään muuttamatta jäädä odottamaan työttömyyden nopeaa laskua. Väitän, että tämän odottamisen yhteiskunnalliset ja inhimilliset kustannukset ovat suuret. Uskon myös, etteivät ekonomistit ole vielä riittävästi keskustelleet tarvittavista rakenteellisista uudistuksista.

Martti Hetemäki